

Da li je moguće zamisliti sport bez nasilja u Srbiji?

Marko Savković, Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Ključne reči: sport, nasilje, fudbal, prevencija, huligani, bezbednost
Citiranje: Marko Savković. 2011. *Da li je moguće zamisliti sport bez nasilja u Srbiji?*. [e-book] Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Svaki sportski događaj predstavlja prostor za socijalizaciju, bilo da je u pitanju prepuštanje nasilju i najprimitivnijim porivima, ili staro, dobro uživanje u pobedi. Usled tragičnih događaja (slučaj Taton 2009; parada ponosa 2010.) mnogo je vremena kod nas potrošeno na raspravu o nasilju u sportu. Pritom, posebno je interesantan način na koji priroda tog nasilja evoluirala.

Tako se, prema rečima Dejana Šuputa, saradnika Instituta za uporedno pravo koji je ujedno angažovan i u Fudbalskom savezu Beograda (FSB), sve češće javlja problem nasilja na utakmicama podmladaka klubova, gde su nasilnici oni od kojih se to najmanje očekuje – roditelji i treneri. Ovaj trend zapažen je i u istraživanju koje su 2008. godine, za potrebe Ministarstva omladine i sporta Srbije preduzeli Ljubica Bačanac, Nebojša Petrović i Nenad Manojlović.[1] Zatim, određeni simptomi „engleske bolesti“ (kako se huliganizam nekada nazivao) prisutni su i na košarkaškim, rukometnim, hokejaškim i drugim događajima što je ranije bilo nezamislivo.

Predstavljajući rezultate rada u fokus grupama koje su održane za potrebe istraživanja Centra za novu politiku (CNP) „Za sport bez nasilja“, Đorđe Vuković iz CeSID-a je istakao kako uvek možete računati sa 10% građana (odnosno, u kontekstu sportskog događaja, navijača) koji će se ponašati anti-socijalno. Njihov broj odgovara uzorku u kome 11% čine „vatreni“ navijači, odnosno oni koji sebe tako predstavljaju drugima. Oni će reći kako su mediji „naduvali“ priču o nasilju ne bi li povećali tiraž. Mada direktnu korelaciju nije moguće uspostaviti, za njih je nasilje opravdan izraz nezadovoljstva opštim stanjem u društvu. Daljim ukrštanjem podataka dobijen je nalaz koji govori u prilog tvrdnji da politička opredeljenost igra važnu ulogu. Nasilnici zastupaju, što i nije iznenađenje, konzervativne, tradicionalne stavove.[2]

A šta oni sami kažu o sebi? Kako je Vuković istakao, tuče su za njih deo „nasleđene tradicije“, do kojih dolazi usled „izliva emocija“. Grupu kojoj pripadaju doživljavaju kao „hijerarhijski ustrojenu organizaciju“ u kojoj „vođe imaju određen interes“[3], a svoje ponašanje smatraju „vrstom modernog viteštva“ iako su svesni da je ono „društveno nepoželjno“. Slobodnim jezikom rečeno, bilo da bijete ili navijate, deo ste grupe u kojoj imate neko zaduženje, postoji lestvica kojom se možete uspeti, pa čak ste i vi sami „neko“ i to vam prija. Najzad, izraziti su protivnici sistema (čitaj: države i njenih institucija represije), u svakoj prilici i svakom pogledu.

Jedan od vodećih sociologa sporta u evropskim okvirima, Ričard Đulijanoti (*Giulianotti*) tvrdi kako se huligani u Srbiji ne razlikuju previše od svojih kolega na Zapadu, odnosno Istoku Evrope. Svoj identitet, način života, veze koje ostvaruju sa drugim grupama uvek smatraju posebnim. Posebno je problematična teza prema kojoj, sa procesima globalizacije, nastaju „huliganske mreže“ koje predstavljaju jednu vrstu „modernog plemena“.[4] Da stvari budu gore, u svojoj borbi protiv sistema, gde mladi inače nemaju mnogo prostora za politički izraz, postaju poželjni socijalni modeli.

Fokus grupe i uopšte, istraživanje koje je za potrebe CNP sproveo CeSID značajno je i zato što je njime prvi put obuhvaćen određen broj lica koja pripadaju navijačkim grupama. Ovo tim pre, što i Akcioni plan za suzbijanje nasilja i pristup Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Srbije zahtevaju da se nasilju skloni isključivo sa događaja, a ujedno uspostavi veza sa svima koji to nisu. Problem je u činjenici što, uprkos naporima MOS[5] i Fudbalskog saveza Srbije (FSS)[6] rezultat izostaje, dok posetioci sportskih događaja i dalje zavise od „milosti“ „najvatrenijih“.

Zato se u pojedinim zemljama – Nemačkoj, Belgiji i Holandiji pre svih – nasilje u sportu pokušava suzbiti upravo projektima čiji je cilj uspostavljanje saradnje između navijača i njihovih udruženja (grupa), zatim klubova i organa reda, odnosno policije. Tzv. navijački projekti (nem. *fanprojekte*) u Nemačkoj ciljaju na razvijanje saradnje i razmenu informacija ključnih aktera.[7] U Belgiji, mladima se nude alternativni načini da se izraze i razviju. U Holandiji, što je sa stanovišta istraživanja procesa reforme sektora bezbednosti naročito interesantno, klubovi nastoje izgraditi odnose upravo sa nasilnim grupama, tako što – između ostalog – osuđenim huliganima pomažu da se integrišu u društvo, da pronađu posao. Ovaj pristup pomalo podseća na demobilizaciju i reintegraciju koja se praktikuje sa vojnicima zaraćenih strana.

Tako je fudbalski klub Groningen, sa razvijenom navijačkom kulturom[8], primenio projekat „trenera navijača“, gde nekadašnji, osuđivani i rehabilitovani huligani nastoje da utiču na omladinu koja spada u rizične grupe. Ujedno, drugim osuđivanim huliganima se nudi mogućnost da, ukoliko su spremni da se redovno javljaju policiji, ponovo budu na tribinama stadiona. Jedan drugi, manji klub iz Holandije, Kambur iz gradića Levardeen (*SC Cambuur Leeuwarden*) razvio je pristup u kome se, najpre, pažnja posvećuje osnovnim školama; zatim, „mentorima“ ili „praticima“, mladim volonterima koji pristaju da budu uz osuđivane huligane kako bi im pomogli da ne potpadnu ponovo pod uticaj nasilne grupe. Sudeći po broju incidenata, pristupi oba kluba dali su rezultate.[9]

Ipak, alternativni pristupi su često na meti kritike (stručne) javnosti u zemljama gde se primenjuju kao „suviše meki“. Jednostavno, nije lako utvrditi da li su postigli taj efekat prevencije ili ne. Praksa u Holandiji pokazuje da, u onoj meri u kojoj su postigli određeni uspeh sa mladima, na posvećene, „karijerne“ huligane projekti koji se vode nemaju velikog uticaja.[10] Upravo je holandsko iskustvo – razvijena zemlja, stabilno i bogato društvo, kvalitetno takmičenje, strog zakon, efikasno sudstvo i tako dalje – pokazalo da uvek moramo računati sa onima na koje ni jedna inicijativa, alternativan pristup neće imati uticaja. Za njih je nasilna konfrontacija cilj sam po sebi; razvili su predstavu o svojoj grupi kao elitnoj, jedinjoj preostaloj koja se ne plaši posledica izazivanja organa reda u jednom uređenom društvu, gde se svako „iskakanje“ iz matrice strogo sankcioniše.

Brojne prepreke stoje na putu primene ovakvih rešenja u Srbiji. Kako smo ranije u tekstu primetili, potrebno je najpre isključiti nasilnike, što zahteva da sudovi – ocenjeni kao najslabija karika u odgovoru države na nasilje – počnu brže procesuirati slučajeve.[11] Zatim, potrebna su znatnija ulaganja u infrastrukturu sportskih igrališta – stadiona i dvorana.[12]

Pritom, pojedina iskustva razvijenih zemalja neće biti jednostavno primeniti. Recimo, u Severnoj Irskoj su sami navijači u jednom trenutku počeli da uvode pravila ponašanja. Oni su to učinili zato što im je

bilo dosta sektaškog nasilja, koje je navijanje za nacionalni tim činilo nemogućim. Ujedno, privukli su čitave porodice, promovišući nenasilje.

Klubovi bi morali ozbiljnije da razmisle o uključenju navijača ne samo u upravljačke strukture, već i ustanove da li je moguće da oni sami – ulaganjem – postanu vlasnici određenog (najčešće fiksnog) udela. Ova praksa, koja je razvijena u Nemačkoj, čini da klub ne izgubi „vezu“ sa svojom „bazom“; zauzvrat, sami navijači postaju zainteresovani za što kvalitetnije takmičenje; bezbednost događaja mora da bude podignuta na viši nivo, kako bi došlo više gledalaca i samim tim, slilo se više novca u klupsku kasu.

Čini se, međutim, da je ružna slika poslata iz Đenove najzad uticala na donosiocice odluka da više pažnje posvete problemu nasilja u sportu. U poslednjih nekoliko meseci, Savet za sprečavanje nasilja kome predsedava predsednik Vlade, prihvatio je (u najvećoj meri) zaključke Unije fudbalskih asocijacija Evrope (UEFA) koje su predstavljale preporuke za dalji rad na suzbijanju nasilja. Zatim, angažmanom MUP, usvojen je poseban Pravilnik kojim su uređeni principi rada redarske službe.

Kada je reč o radu tužilaštva i sudova, osuđivanim huliganima izrečene su prve mere zabrane prisustva sportskim događajima. Formiran je, u sastavu MUP, Nacionalni centar za razmenu informacija o nasilju u fudbalu sa odsecima u Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu. Najavljene su izmene Krivičnog zakonika, kao i Zakona o krivičnom postupku kojima će, između ostalog, tužilaštvo dobiti pravo da otvara i vodi istrage. Očekuje se da, u skladu sa Zakonom o sudovima (2009.) u tom poslu raspolaže pravom primene specijalnih istražnih tehnika. Tendencija je da se skрати vreme koje prethodi glavnom pretresu. Posebno, Crvena Zvezda je u maju ove godine usvojila prvi Pravilnik kojim su uređeni odnosi između fudbalskog kluba i njegovih pristalica.

Sada je potrebno privesti kraju procese koji su i dalje u toku i na taj način okončati raspravu kojom se relativizuju činovi nasilja. Posebno, važno je okončati sukob dva najveća kluba – Zvezde i Partizana – koji „tinja“ već godinama, i otežava svaku akciju usmerenu na suzbijanje nasilja. Nužno je apostrofirati pozitivne primere, pomoći regulisanje navijačkih pokreta u manjim sredinama, a čini se i da lokalne samouprave – a ne samo centralni organi vlasti – moraju uzeti većeg učešća. Najzad, zato što je spremnost na nasilje uvek na kraju lična odluka, odnosno čin do koga dolazi u određenoj, rizičnoj grupi, neophodno je udvostručiti rad sa najmlađima. Od *ad hoc* kampanja potrebno je uspostaviti sistem odgovora na nasilje.

[1] Bačanac Ljubica, Petrović Nebojša i Manojlović Nenad. 2008. „Stepen i oblici nasilja u sportu Srbije“. Beograd: Ministarstvo omladine i sporta. Najvažniji nalazi dostupni na linku <http://www.beznasilja.com/analiza-i-rezultati.php> (pristupljeno 1. novembra 2011.)

[2] CeSID. 2011. „Sažetak istraživanja percepcija nasilja u sportu“. Posebno str. 4, str. 8 i str. 10.

[3] CeSID. 12. septembar 2011. „Izveštaj sa fokus grupe-navijači-prva grupa“. Moderator: Miloš Mojsilović. Posebno o hijerarhiji i obrascima ponašanja unutar grupa, str. 3.

[4] Videti, recimo, današnji tekst u „Blicu“ „Huligani iz Srbije idu na protest u Poljsku, antifašisti iz Nemačke žele da ih spreče“: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/286845/Huligani-iz-Srbije-idu-na-protest-u-Poljsku-antifasisti-iz-Nemacke-zele-da-ih-sprece> (pristupljeno 1. novembra 2011.)

- [5] Videti stranicu projekta „Karakterom protiv nasilja“, <http://www.beznasilja.com>(pristupljeno 1. novembra 2011.)
- [6] Suočeni sa činjenicom da izostaje jedinstvena podrška sa tribina, čelnici FSS su pokušali da pokrenu grupu navijača reprezentacije Srbije. U tome su u prvi mah uspeli, ali su nakon rezultatskog neuspeha na Svetskom prvenstvu u fudbalu 2010. godine, te niza nesporazuma i otvorenih sukoba prekinuli saradnju sa ovom grupom. U međuvremenu, „Beli orlovi“ su se javno svrstali uz nasilne navijačke grupe. Posebno videti tekst „Anti B92“: <http://www.beli-orlovi.com/beli-orlovi/anti-b92/> (pristupljeno 1. novembra 2011.) odnosno link postavljen na njihovu zvaničnu prezentaciju:<http://www.slobodanavijacima.com/> (pristupljeno 1. novembra 2011.) Ako gledamo samo virtuelni prostor, poruka koju nasilne grupe žele da pošalju čini se daleko prisutnijom.
- [7] Videti Internet prezentacije: <http://www.dekull.de> (klub navijača Borussia Menhengladbah koji su posvećeni radu sa mladima), <http://www.fanrail.de> (projekat čiji je cilj da se obezbede „sigurni navijački vozovi“ za određene utakmice), <http://www.fan-projekte-nrw.de/index.htm> (portal nemačke savezne države Severne Rajne-Vestfalije namenjen nenasilnim projektima navijača) kao i <http://www.borussenkodex.de/> (kodeks nenasilnog navijanja, koji su izradili navijači Borussia Menhengladbah).
- [8] Videti stranice Internet prezentacije fudbalskog kluba Groningen posvećene navijačima: <http://www.fcgroningen.nl/home/supporters/supportersvereniging/> (opšta stranica o uslovima članstva), zatim <http://www.fcgroningen.nl/home/supporters/supportersvereniging/lid-woorden/> (koje koristi navijači stiču od članstva), te <http://www.fcgroningen.nl/home/supporters/groningen-fanatics/> (posebna „ultras“ grupa i njeni principi) i najzad, <http://www.fcgroningen.nl/home/supporters/rolly-side/> (grupa navijača sa hendikepom).
- [9] Spaaij, R.F.J. 2005. „The Prevention of Football Hooliganism: A Transnational Perspective“, in J. Aquesolo Vegas (ed.) *Actas del X Congreso Internacional de Historia del Deporte*. Sevilla: CESH, p. 6.
- [10] Ibid, p. 5.
- [11] Prema rečima Dejana Šuputa, najveći broj krivičnih postupaka traje i duže od četiri godine, da bi se onda izrekle kazne koje su na granici zakonskog minimuma.
- [12] Na ovom polju ima pomaka: nakon stadiona u Užicu, očekuje se da iduće godine budu renovirani stadioni u Nišu, Čačku i Kruševcu.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, 11000 Beograd
Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334
Email: office@bezbednost.org
Veb: www.bezbednost.org